

Radomil Hradil

Na str. 4 - Raffael: „smrtný bůh“

Elijáš - Jan: velké mysterium

Díky Rudolfu Steinerovi a jeho duchovnímu bádání víme, že tato individualita se objevuje v postavě starohebrejského Elijáše, „největšího z proroků“. Jeho jméno znamenalo v hebrejštině (elijáhú) „můj bůh je JHVH“, tedy Jahve neboli Hospodin. Elijáš působil v 9. století před Kristem, v době izraelského krále Achaba, a v Bibli se o jeho působení dočteme především v První knize královské; pro jeho pochopení však je klíčová především přednáška Rudolfa Steinera „Prorok Eliáš ve světle duchovní vědy“. Dozvídáme se zde, že tohoto proroka obcházela působivá pověst, že při vyslovení jeho jména lidi mrazilo, málokdo však věděl, kde vlastně žije a co koná. Bylo to proto, že vlastní osobou, skrze niž Elijáš působil, byl nenápadný člověk jménem Nábót („v biblickém Nábótovi musíme opravdu spatřovat fyzického nositele duchovní individuality Elijáše“), úkladně připravený o život Achabovou ženou Jezábel. Po Nábótově smrti pak tato mohutná individualita, tento velký duch Elijáš působil dále skrze svého žáka Elíšu, takže se v Bibli můžeme dočíst: „Viděli to proroci žáci z Jericha, kteří byli naproti, a řekli: „Na Elíšovi spočinul duch Elijášův.“ (2Kr 2,15) Osvícení tímto duchem se Elíšovi dostalo v Damašku, jako se zde později dostalo Pavlovi osvícení duchem Kristovým.

Elijáš sám sice zatím příchod Spasitele, příchod Krista přímo neohlašuje, ale svým působením ho připravuje. Jednak ve fyzickém smyslu tím, že navozuje zánik deseti severních izraelských kmenů a zužuje tím přípravu fyzického těla, jež posléze přijme Krista, na dva zbývající kmeny, a jednak v duchovním smyslu tím, že sám předjímá prožitek Boží přítomnosti vnitru, v lidském Já: „Když Elijáš prchal před Jezábel, usilující mu o život, přišel po osamocené cestě pouští k jednomu trnitému keři a usedl pod ním –

přál si umřít. Řekl: „Už dost, Hospodine, vezmi si můj život, vždyť nejsem lepší než moji otcové.“ Pak pod tím keřem ulehl a usnul. Tu se ho dotkl anděl a řekl mu: „Vstaň a jez!“ Vzhlédl a hle, v hlavách podpopelný chléb, pečený na žhavých kamenech, a láhev vody. Pojedl, napil se a opět ulehl. Hospodinův anděl se ho však dotkl podruhé a řekl: „Vstaň a jez, máš před sebou dlouhou cestu!“ Vstal, pojedl, napil se a šel v síle onoho pokrmu čtyřicet dní a čtyřicet nocí až k Boží hoře Chorébu. Tam vešel do jeskyně a v ní přenocoval. Tu k němu zaznělo slovo Hospodinovo. Bůh mu řekl: „Co tu chceš, Elijáši?“ odpověděl: „Velice jsem horlil pro Hospodina, Boha zástupů, protože Izraelci opustili tvou smlouvu, tvé oltáře zbořili a tvé proroky povraždili mečem. Zbývám už jen sám, avšak i mně ukládají o život, jak by mě o něj připravili.“ Hospodin řekl: „Vyjdi a postav se na hoře před Hospodinem.“ A hle, Hospodin se tudy ubírá. Před Hospodinem veliký a silný vítr, rozervávající hory a tříštící skály, ale Hospodin v tom větru nebyl. Po větru zemětřesení, ale Hospodin v tom zemětřesení nebyl. Po zemětřesení oheň, ale Hospodin ani v tom ohni nebyl. Po ohni hlas tichý, jemný. Jakmile jej Elijáš uslyšel, zavinul si tvář pláštěm, vyšel a postavil se u vchodu do jeskyně. Tu mu hlas pravil: „Co tu chceš, Elijáši?“

Odpověděl: „Velice jsem horlil pro Hospodina, Boha zástupů, protože Izraelci opustili tvou smlouvu, tvé oltáře zbořili a tvé proroky povraždili mečem. Zbývám

už jen sám, avšak i mně ukládají o život, jak by mě o něj připravili." (1Kr 19,4-14)

Na Boží hoře Chorébu (neboli Orebu), na níž se Bůh kdysi zjevil v plápolajícím ohni Mojžíšovi, Elijáš již nespátřuje Boha v bouřících živlech, jak bylo dosud obvyklé a možné, nýbrž zaslechne jeho jemný hlas ve svém nitru - což je přerod, který je ve větší míře možný až poté, co se Kristus spojí se Zemí. - Podle židovské tradice vyšle Bůh Elijáše, než nadejde poslední soud, aby lidi usmiřoval a oni při soudu nebyli zatraceni. (Mal 3,23) Jako poslední prorok bude zkažené lidstvo vyzývat k obrácení.

Když Ježíš Nazaretský praví o Janu Křtiteli „A chcete-li to přijmout, on je Elijáš, který má přijít. Kdo má uši, slyš" (Mt 11,14-15), pak to není míněno jen obrazně v tom smyslu, že on je též připravovatelem Božího soudu, nýbrž doslova: on je Elijáš; v Janu Křtiteli působí na Zemi opět ona individualita, jež jako Elijáš působila v Nábotovi. A kdo je tomu ochoten popřát sluchu, ten necht' slyší.

Když Ježíš ve stejné pasáži vysvětluje lidem, kdo je Jan, říká, že je víc než prorok. Je to ten, „o němž je psáno: ‚Hle, já posílám posla před tvou tvář, aby ti připravil cestu.‘" A pokračuje: „Amen, pravím vám, mezi těmi, kdo se narodili z ženy, nevystoupil nikdo větší než Jan Křtitel", načež dodává, že „i ten nejmenší v království nebeském je však větší nežli on". (Mt 11,9-11) Tím je stanovena jasná hierarchie: Jan se sice v jistém ohledu nemůže rovnat božským bytostem duchovního světa, tedy ani Kristovi; je to přece jen „pouze" člověk; avšak mezi inkarnovanými lidmi je tím největším duchem. A přichází proto, aby bezprostředně připravil půdu pro Spasitele, pro vtěleného boha.

Jan vyzýval lid k metanoie, k obrácení či změně smýšlení, a toto obrácení stvrzoval křtem ve vodách Jordánu. Kolem boků měl kožený velbloudí pás, jedl med divokých včel a kázal: „Za mnou přichází někdo silnější, než jsem já; nejsem hoden, abych se sklonil a rozvázal řemínek jeho obuvi. Já jsem vás křtil vodou, on vás bude křtít Duchem svatým a ohněm." (Mk 1,6-8, L 3,16) Janovo působení bylo tak mocné, že se mnozí lidé domnívali, že právě on je předpovězeným Spasitelem. Posléze se od Jana nechává pokřtít i Ježíš a při tomto aktu na něj sestupuje Duch v podobě holubice (Mk 1,10); s člověkem Ježíšem Nazaretským se spojila božská bytost Krista.

Jan je pak pro svou kritiku poměrů uvězněn a nakonec s'at.

Rudolf Steiner pak jako o dalších vtěleních této významné individuality hovořil o malíři Raffaelovi a básníku Novalisovi; až ve svém posledním veřejném proslovu 28. září 1924 mluví o této inkarnační řadě: Eliáš - Jan Křtitel - Lazar-Jan - Raffael - Novalis; nově se zde tedy objevuje i postava Lazara-Jana. Podívejme se nyní blíže na tuto záhadu, ocitujme si však nejprve celou příslušnou pasáž z posledního proslovu Rudolfa Steinera:

Podíváme-li se duchovním pohledem zpět do dávných dob, vynoří se nám v židovské tradici prorocká postava Elijášova. Víme, jak tato předpovídající síla proroka Elijáše významně určovala cíl starozákonního národa, a tím lidstva vůbec. Poukázali jsme na to, jak se během doby ona bytost, která tu byla v Elijášovi, znovu objevila v nejdůležitějších bodech vývoje lidstva tak, že jí mohl sám Kristus Ježíš poskytnout zasněžení, kterého se jí mělo dostat pro vývoj lidstva, jak se bytost Elijášova znovu objevila v Lazaru-Janovi, což je jedna a táž bytost, jak to již víte z mé knihy Křesťanství jako mystická skutečnost. Dále jsme viděli, že se tato bytost znovu objevila v onom světovém malíři, který právě

mysterium Golgoty uměl tak nesmírně působivým způsobem vyjádřit svým uměleckým výrazem. A potom jsme viděli, jak to, co jako sama podstata křesťanství žilo v hluboce křesťanských impulzech v Raffaelovi a pronikalo je barvou a formou, znovu ožilo v básníku Novalisovi. Jak to, co bylo v nejkrásnějších barvách a formách uvedeno před lidstvo Raffaelem, znovu překrásnými slovy ožilo v básníku Novalisovi. V postupném sledu bytostí vidíme, jak se ideou inkarnace spojují v jednotu.

Do té doby uváděl Rudolf Steiner Lazara-Jana jako jedno z vtělení této inkarnační řady: Hiram (stavitel Šalomounova chrámu) - Lazar-Jan - Christian Rosenkreuz - hrabě Saint Germain. Až ve svém posledním proslovu zařadil Lazara-Jana do jedné inkarnační řady s Elijášem, Janem Křtitelem, Raffaelem a Novalisem a my jsme postaveni před velké mysterium, kdy v postavě Lazara-Jana došlo podivuhodným způsobem k překřížení, propojení těchto dvou řad. Velké mysterium představuje ovšem již tato postava samotná.

V Bibli nacházíme příběh vzkříšení Lazara, kdy však nešlo o „obyčejné“ přivedení k životu člověka, jenž se jevil mrtvým, tedy o jakési procitnutí ze stavu „klinické“ smrti, z kómatu. V knize Křesťanství jako mystická skutečnost, na niž se Rudolf Steiner odvolává v citované pasáži z posledního proslovu, v kapitole „Zázrak s Lazarem“ Rudolf Steiner popisuje, že tento děj musíme chápat jako iniciaci, zasvěcení do mysterií, tak jak doposud, ve starověku, probíhalo jen v nejskrytějších skrytu mysterijních chrámů. A Ježíšova slova, zvolaná mocným hlasem: „Lazare, pojď ven!“ (J 11,43), jsou stejná slova, jakými egyptští zasvěcovatelé povolávali adepty zasvěcení zpět do života z chrámového spánku.

Lazar se po svém vzkříšení, po svém zasvěcení stává jiným člověkem, Janem, „učedníkem, kterého Ježíš miloval“ (J 20,2), „miláčkem Páně“ Což ale v řeči zasvěcovatelů znamená „ten, jenž byl Ježíšem zasvěcen“ neboť zasvěcení bylo aktem lásky. Také o Lazarovi se v Bibli ostatně dočítáme, že byl Ježíšem milován (J 11,36); po aktu vzkříšení však už Lazar v biblickém vyprávění nevystupuje a setkáváme se již jen s Janem. Jan bylo jeho nové jméno poté, co se vzkříšením stal sám sebou.

Zároveň však došlo ještě k jedné významné události. Jan Křtitel byl, jak jsme si uvedli, s'at. Lazar žil již v době, kdy ještě žil Jan Křtitel, a nemohl být tedy jeho další „regulérní“ inkarnací. V okamžiku stěti se pak Křtitelův duch stává jakýmsi ochranným duchem dvanáctera Ježíšových učedníků, prostupujícím je a působícím skrze ně - musíme myslet na působení Elijáše skrze Elišu poté, co byl jako Nábót zavražděn. - A ve chvíli, kdy je Lazar vzkříšen, kdy starý Lazar umírá a rodí se nový Jan, se mocný, mohutný duch Jana Křtitele (tedy duch Elijáše) spojuje právě s učedníkem Janem. Proto mohl Rudolf Steiner na konci svého veřejného života říci, že Lazara-Jana je třeba zařadit do přímé linie s Elijášem a Janem Křtitelem.

A tak chceme-li se v našem úsilí o obrácení, o změnu smýšlení nejen v sobě samém, ale i v celé společnosti opírat o tuto velkou duchovní individualitu, můžeme a musíme hledat pomoc také v Janovi, miláčkovi Páně, ale též v Janu evangelistovi, neboť to byl učedník Jan sám, kdo sepsal Janovo evangelium, a konečně i v Janovi apokalyptikovi, neboť tatáž postava je také autorem jednoho z nejpodivuhodnějších spisů lidské historie „Zjevení Janova.“

A jestliže jsme řekli, že Novalisův výrok „Láska je konečný účel světových dějin, amen univerza“ může vypadat jako líbivá povšechná fráze, pak začínáme poznávat, jakou hloubku v sobě skrývá, víme-li, kdo za ním skutečně stojí. A můžeme si zároveň připomenout slova Rudolfa Steinera o jiném výroku této individuality; která nejprve v Janově evangeliu slovy Ježíše Krista praví „Dítky, milujte se“ (J 13,33-34), a pak v Prvním Janově listu dodává: „Milování, milujme se navzájem“. (1J 4,7): Aby mohl takto shrnout podstatu křesťanství, aby na to měl právo, k tomu musel nejprve prožít svůj dlouhý život, vykonat to, co vykonal, prožít

to, co prožil a dodejme, že k tomu navíc musel projít svými předchozími inkarnacemi, připravujícími příchod Kristův.

A co pak následovalo v dalších životech této individuality? Podívejme se nyní na osobnost malíře Raffaela.

Raffael: „smrtný bůh“

„S jakou štědrostí a dobrotivostí dovede někdy nebe navržit v jedné bytosti nekonečné bohatství svých pokladů i veškeré půvaby a nejvzácnější dary, jimiž obvykle podílí během dlouhého údobí celou řadu jednotlivců, lze zřetelně vidět na právě tak vynikajícím jako půvabném Raffaelu Sanziovi z Urbina, kterého příroda obdařila onou skromností a dobrotou, s nimiž se občas setkáváme u těch, kteří

v sobě spojují více než kdo jiný jistou lidskost a ušlechtilost povahy s překrásnou ozdobou vlídné přívětivosti a kteří se snaží chovat k lidem všeho druhu vždy a za každých okolností mile a laskavě.“ Takto vzletně začíná kapitulu o Rafaelovi ve svých Životech nejvýznačnějších malířů, sochařů a architektů italský životopisec Giorgio Vasari. Vasari (1511-1574) byl zčásti Raffaelovým (1483-1520) současníkem a žil a psal v době, kdy vzpomínka na Raffaela byla v Itálii, v místech, kde Raffael žil a tvořil, dosud velmi živá. Můžeme tedy předpokládat, že jeho postřehy, alespoň ty, které se týkají Raffaelovy osobnosti, jeho vyznačování, jsou velmi autentické.

A vyznačování Rařfaela muselo být značné, jistě nešlo jen o snahu chovat se slušně, jak by se snad mohlo zdát z předchozího citátu. Raffael každého přemohl géníem své dobré povahy, vždy tak plně přívětivosti a lásky k bližnímu, že mu viditelně prokazovali úctu nejen lidé, ale i zvířata“. Umělci, kteří s Raffaelem pracovali, „žili zcela přirozeně v jednotě a shodě; při pohledu na něho se totiž všechny nevraživosti rozplývaly a všechny špatné a nízké myšlenky vytrácely z hlavy“. „Nikdy se nestalo, aby šel ke dvoru a neměl kolem sebe padesát malířů, vesměs schopných a dobrých, kteří ho provázeli, aby mu prokázali čest. Žil zkrátka jako kníže, a ne malíř.“ Byl „vtělená laskavost“, obdařen „nejvzácnějšími schopnostmi ducha“, osobnost natolik výjimečná, až je Vasari nucen konstatovat, že podobní lidé „nejsou pouhými lidmi, nýbrž, smíme-li to tak říci, smrtelnými bohy“.

Raffael dostává jméno archanděla a přichází na svět tři hodiny po půlnoci na Velký pátek. Již to poukazuje na příchod významné osobnosti. Ze světa odchází ve věku 37 let (druhý lunární uzel), podle všeho v den svých narozenin, tedy v mladém věku, podobně jako prorok Eliáš i Jan Křtitel. Zatímco Eliáš, Jan Křtitel i Jan, miláček Páně, jenž napsal Evangelium, Listy i Zjevení, působili přede vším slovem - v prvních dvou případech pouze mluveným, ve třetím i psaným - působí Raffael obrazem. Avšak již slovo Jana apokalyptika je, jak můžeme sami posoudit, velmi

obrazné, natolik obrazné, až se vymyká chápání naším intelektuálním rozumem. Jako Raffael pak tato mohutná individualita působí již ryze obrazně - pomineme-li nyní vlastní vyzařování osobnosti, které bylo patrně velké a pro nás obtížně představitelné ve všech jejích vtěleních - na zcela jiné úrovni než intelektuální. Máme-li u slova tendenci zmocňovat se ho svým intelektem, u obrazu s intelektem příliš nepořídíme. Obraz působí, aniž bychom ho chápali. V době sílícího intelektualismu tedy přichází jako malíř, aby tento intelektualismus léčil - ale jak? Co vlastně mělo být jeho úkolem, jeho posláním?

Viděli jsme, že ve svých předchozích inkarnacích tento duch připravoval příchod Krista; po stětí Jana Křtitele jakožto svého tělesného nositele se spojuje s Kristovými učedníky a zejména se vzkříšeným Lazarem, s Janem, a stává se inspirujícím duchem janovského proudu křesťanství. V čem jiném tedy mohl spočívat jeho úkol nyní, patnáct století po příchodu Krista, než v posílení nebo přímo obnově Kristova impulzu, jeho působení v lidstvu? A nemohlo se jednat o žádný jeho rozumový výklad - ten by toho příliš nezmohl, nýbrž jen o oslovení lidských srdcí tím nejvlastnějším křesťanským poselstvím. Připomeňme si Janova slova „Milovaní, milujme se navzájem“, zpřítomněme si tón, v jakém se nesou Janovy Listy, a zadívejme se na Raífaelovy madony - a není třeba více hovořit.

„Když zemřel tento ušlechtilý umělec, málem že nezemřelo i celé malířství, neboť když on zavřel oči, zůstalo i ono takřka slepé“ - praví Vasari. Jak mocná byla onehdy jeho slova, tak působivé jsou nyní jeho obrazy. A tak dokonalé je jeho umění.

Avšak Raffael, to nejsou jen madony, a jeho poselství nespočívá jen v působení těchto obrazů nebeské mateřské lásky a zrození Spasitelova; jako Eliáš i Jan Křtitel vyzýval k obrácení, jako Jan apokalyptik varoval před posledním soudem, před vládou dravých šelem, před hrůzami sedmi nádob a pádem Babylónu - a zvěstoval příchod nového Jeruzaléma. I jako Raffael se - tentokrát úplně jinými prostředky - snaží lidstvo obrátit.